

שבת הגדול פרשת צו / חג המצות / זמן חירותינו Parshas Tzav - Shabbos Hagadol - Chag HaPesach April 1, 2023-April 13, 2023 – גיסן תשפ"ג – 2023

נאת הגה"צ רבי גמליאל הכחן רביטביז מאת הגה"צ רבי גמליאל הכחן רביטביז שליט"א, רי שער השמים ירושלים עיח"ק

פנימיות הענין למה נקרא ליל התקדש החג 'ליל הסדר'

- על שם הסדר המיוחד במצוות הנוהגות בליל זה

מסובים בני ישראל מסביב לשולחנם כבני מלכים. ומקיימים את המצוות הרבות

המיוחדים לזמז זה, ונתקבל בכל תפוצות ישראל מדור דורים לכנות זמז גדול זה

בשם 'ליל הסדר'. המקור לשם זה כבר מצאנו ביז דברי הראשונים (ראה **בכלבו** סימז

נ). והוא על שם המצוות הרבות הנוהגות בלילה זה, שיש להם סדר מיוחד כיצד

ואימתי יש לקיים כל אחד מהם. דבר דבור על אופניו הראשוז ראשוז והאחרוז

אחרוז, וכפי הסדר המקובל בידינו מז הקדמונים בסימנים של קדש ורחץ כרפס יחץ

בליל זה מסדרים את שבהו של מקום ואת הנסים הגדולים. הדה"ק בעל שפת

אמת׳ כתב לבאר בכמה דרכים את מהות השם של 'ליל הסדר', ובתוך הדברים

ופסח תרמ״ד – ד״ה מה שתקנו) כתב. כי בשעה שהגיע משה רבינו אל בני ישראל

לבשרם על בשורת הגאולה. וחזר בפניהם על כל אלו הלשונות של גאולה שמסר לו

הקב״ה (שמות ו. ו). ׳והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי׳. אזי מקוצר רוח ועבודה קשה

שעשה ה׳ במצרים ובאלוהיהם. ואפילו לאחר מכת בכורות. שאז כבר פתח הקב״ה

בפניהם את חומות מצרים שסגרו עליהם מאות בשנים ויצאו משם ביד חזקה ובזרוע

נטויה. גם אז עדייז לא היה סיפק בידם להתבונז כראוי בחסדי השי״ת שגבר עליהם.

שהרי ׳בחיפזוז יצאת מארץ מצרים׳ (דברים טז, ג), וכמאמר בעל ההגדה: ״שלא

הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקרוש

ברור הוא וגאלם". ומרוב חופזה ומהירות לא הייתה דעתם מיושבת עליהם להתבונו

שכל זמז שבני ישראל שרויים במקום החושר והאפילה של טומאת ושעבוד ארץ

מצרים. לא יקשיבו ולא ישימו אל לבם להתבונן על חסדיו הרבים. אלא כוונת

הקב״ה בשעה שאמר את כל הלשונות של גאולה הללו היה. שיפתבו אלו הלשונות

לדורות ויצשה מהם דברי תורה. ורק כעבור זמו. לאחר שכבר נפטרו בני ישראל

מעולם של רשעי מצרים ונגאלו משם. אז שמו על לב להתבונן בחסרים הגדולים.

והבינו למפרע. כי כל הישועות והנסים אשר עשה להם ה' במצרים. היה הכל על פי

והנפלאות שעשה לנו השי״ת בעת צאתנו ממצרים, ועל כן יש לנו המצוה לספר

ביציאת מצרים ולהתבונן שוב בכל אלו הנסים שנעשו לאבותינו, ואף ללמוד וללמד

זיטב את אלו הארבע לשונות של גאולה שנאמרו בארץ מצרים. ולסדרם בסדר נכון

ולמאז ועד עתה. בכל שנה ושנה בליל התקדש החג. מתעוררים שוב הנסים

אבל ברי הדבר. שהקב״ה – היודע תעלומות וסתרי נפש כל חי – ידע מתחילה.

כראוי ולהכיר בחסדים הגדולים והרחמים האדירים שהתגוללו צליהם ממרום.

גם בשעה שכבר נוכחו בני ישראל לראות בעשרת המכות ובשפטים הגדולים

כו׳ (מחזור ויטרי בשם רש״י ובאבודרהם צמ׳ רלו).

לא היה לבם ישראל פנוי כלל לקלוט את דבריו.

מתכונת וסדר נפלא בכדי לגאול אותם מארץ מצרים.

לילה הזה המקודש בכל מיני קדושות הוא לילה אשר כיום יאיר. בליל זה

コンロ

על פי מהלר וסדר הדברים שהיו באותו הזמז, ועתה אנו עושים זאת בישוב הרעת ולא בחיפזוז. ובכל שנה ושנה מתפרשים ומתבארים יותר ויותר דברי התורה העוסקים ומספרים את כל מהלך הגאולה והיציאה מארץ מצרים.

זהו הדבר אשר מחמתה מתקריא שמיה של הלילה הזה 'ליל הסדר'. כי בלילה הזה אנו מסדרים שבחו של מקום. ומתבוננים בנסים הגדולים אשר נעשו לנו במצרים מתוך הסדר הנכוז והראוי. בישוב ובהתרוממות הדעת ולא בחיפזוז, ונותנים שבח והודאה להשי״ת על אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו ללילה הזה. בפסח התגלה הסדר הנכוז שישראל עליונים מז האומות. עוד כתב השפת אמת' (פסה תרל״ג – ד״ה ובמדרש משל). שבמשר כל תקופת היות בני ישראל משועברים מתחת יד מצרים שרר בעולם בלבול גדול וערבוביה נוראה. שהלא כל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל. וכדאיתא במדרש (ויקרא רבה לו. ד) שכל מערכת השמים והארץ לא נבראו אלא בזכות ישראל. דכתיב(בראשית א. א)״בראשית ברא אלקים", ואיז ראשית אלא ישראל, שנאמר (ירמיה ב. ג)"קודש ישראל לה' ראשית תבואתה". אולם כל זמז שהיו ישראל נתונים לעם זר מתחת יד מצרים. לא היה ניכר בעולם שבני ישראל הם המה הראשית והראש, אלא עולם הפור היה, ישראל היו לעברים ולמשיסה, ואילו המצריים היו הראשים באותה העת. ועל דרך הכתוב (איכה א. ה)״היו צריה לראש״. ממש כשפחה שתירש גבירתה. וכל כר שרר הערבוביה בעולם. עד שהיו מצרים מכחישים בהשגחה העליונה ואומרים שאיז מנהיג לבירה. והיה פרעה מחציף פניו ומתריס ואומר (שמות ה. ב).״מי ה׳ אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל. לא ידעתי את השם". אר כשהגיע זמז גאולת ישראל בחג הפסח. או אז התהפכה הקערה על פיה. וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא על בני ישראל. וכי ה' הוא האלוקים ואילו בני ישראל הם בניו רחומיו אותם בחר לו לעם סגולה. ומעתה נהפכו ישראל להיות הראש והראשונים וקודמים לכל אומות העולם.

גם דבר זה הוא סיבה לקרוא ללילה זה בשם 'ליל הסדר'. כי בלילה הזה נעשה סדר בעולם. שעד עתה היו ישראל עבדים מתחת מצרים ולא היה ניכר שהם הראשית, ואף לא ידעו ולא הבינו הגויים כי ה׳ הוא האלוקים וכי יש מנהיג לבירה. אבל עתה בתג הפסח התגלה הסדר הנכוז בעולם. שהקב״ה מנהל את העולם ובני

ישראל הם הראש והראשונים העליונים משאר כל אומות העולם. **בליל הסדר שואביו האמונה שהכל מתרחש על פי סדר.** ומז הריז הוא למיהדר אחר מה שכתב **רבינו המהר״ל בספרו ׳גבורות השם׳**. שם ביאר בבאר היטב את כל מהלך השתלשלות הגלות ויציאת מצרים. החל מאברהם אבינו ועד לשעה שיצאו ישראל מארץ מצרים. ומסביר כי כל המאורעות שאירעו לאבותינו היו כולם לתכלית אחד, שבסופו של דבר יהיה לנו השי״ת לאלוהים.

ומז העיוז בדבריו עולה. כי בשעה שהיו בני ישראל שרויים בכור הברזל ומתחת ידי נוגשי פרעה. לא ידעו ולא הבינו כלל שכל המאורעות העוברים עליהם. הם חלק מתוך מסכת שלימה ומהלך גדול. שכל תכליתה הוא להביא אותם עד שיהיו לעם הנבחר ובנים להשם אלוקינו. ועל כז היו מתמרמרים ביותר וצועקים אל השי״ת שיוציאם מז הגלות הנוראה שלהם.

that although normally when using שומע כעונה one does not need to answer אמי to be considered as the מברד. here we are not using שומע כעונה because the listener is not ברכות in these ברכות as he didn't get the aliva. Only the עניית אמן makes it like he said the ברכות because גדול העונה lt is interesting to note that earlier [סמע"ב the משנצות זהב קכד סוף סיו. שעת הדרק is only a מאנ"ב the משנ"ב says relying on this to complete מאינ"ב is only a מאינ"ב איני מיו ד איסי Explains that the Rambam is not following כל העונה אמו אחר המברד הרי זה כמברד" explains that the Rambam is not following כל העונה אמו אחר המברד הרי זה כמברד הי who savs אביי but like the other Tanna that they are both equal, just the מברד receives אביי first. The גדיי העונה from the Rambam that we say the אינא is like the אינא only when the אינע has ברכה even if he is not being אוא אינא right now. This is evident in the halacha of מל to the אמן says if one is about to מל bike the מרבר התורה. Since the אמן bike the ברכות to the שייכות says if one is about to מל the מל אמן says if one is about to את בני someone *chaps* and does the *milah*, he must pay the father י זהובים for *chapping* his את בני lf the father gave the שליח and this person *chaps* him. he does not have to pay the אליח the יזהובים. The **סמ"ע** says he is פטור because "גדול העונה מן המברך" says he is יוגדול העונה מן המברך. would've answered אמי he would be even greater than the אמיר, so he didn't lose anything and if he happened not to answer איהו than איז than איז איהו דאפטיד אנפשיה. But when one chaps from the father, he is אפטיד because there's a special mitzvah for the father to be אנפשיה but ust answer.

מאת הגאון מו"ר הרב ברוך הירשפלו שליט"א. A SERIES IN HALACHA ראש כולל עטרת חיים ברוד, קליבלגד הייטס LIVING A "TORAH" DAY Halachos for a Unique Shabbos/Erev Pesach and Pesach

Disposable Utensils. Many people use disposable utensils this Shabbos so that no Chometz crumbs touch any Pesach utensils. For washing before the meal and for the Kiddush cup, one should preferably not use disposables. These two mitzvos require a "כלל" (proper utensil) and the *Poskim* (1) debate whether an item made to discard after one usage has that status. Also, the honor of the *mitzvah* might obligate us to use the nicest objects available. Even though those who use these at *shul kiddushim* or while traveling have upon whom to rely, at home he should avoid all doubts by using proper permanent vessels. With minimal care one can keep them away from crumbs by removing them from the table right after Kiddush. Even if a crumb would touch a Pesach Kiddush cup, it is a cold, dry, short-term contact. One can take the cup to a utility room sink, rinse off the place of contact with cold water and it's perfectly Kosher for Pesach.

The Egg Matza Method. Ashkenazim have a strict custom not to eat egg matzos all Pesach. Those who find it hard to chew regular matza may use egg matzos except to fulfill the mitzvah on the two Seder nights (2). The correct beracha for egg matza is "מאווות" vet if one uses it like bread as part of a whole meal, it's beracha becomes "המוציא" and one can fulfill the mitzvah of the Shabbos meal with egg matza. Some people would rather get rid of their "real" chometz by using egg matzos for the meals on the assumption that using egg matza to fulfill an obligatory meal elevates its status to the level of bread (3). NOTE: Those who split the morning meal to satisfy a minority opinion that one can

fulfill the third meal in the morning should not rely on egg matzos unless they eat the first meal as a small obligatory meal and the second one as a real filling meal (4). That alone is also not so simple because the second of the three meals is supposed to be the most important meal. Also, others suggest that the egg *matzos* are only elevated to the level of bread if they are eaten together in the same bite as the courses of the meal (5).

Sleeping on Shabbos to be Rested at the Seder. One may sleep on Shabbos to be rested for the Seder. However, one is not allowed to say that he is doing it for that purpose (6). If one cannot get children to rest without stressing the purpose there is whom to rely on to tell them so (נשמת השבת ד:רצא).

Tips for the Seder. Children must be in a happy, receptive mood at the Seder. No matter what happens or spills, only soft talk should prevail. Care should be taken that there are no winners or losers in stealing the Afikoman. Many take care of this by promising to all relevant parties a present for not taking the Afikoman and then effectively hiding it. After the 4 questions and saving "עבדים היינו" (the first paragraph to answer), one should stop and explain that the basic answer (with more details to follow) has just been given - we eat *Matza* to remember the hurried exodus out of Mitzravim; Maror to remember the bitter life as servants; we recline and dip like the free aristocrats we just became. To avoid long delays the leader of the Seder or a family group should measure and give out to all before washing for the meal the amount to eat for Matzos Mitzvah. After the berachos he gives each person a small piece of the top and middle matra.

(1) שו"ע יו"ד קכיג (2) ערוד השלחן קכיכב (3) שדי הוא היה אומר חמד-מערכת חומץ יחיד (4) דרכי תשובה קכיפא

R' Chaim Volozhiner zt"l (Ruach Chaim) would say:

- אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" - The *Mishna* in *Avos* says that one of the miracles that happened in the *Mikdash* was that the fire was ALWAYS burning on the altar even when it rained the rain put out the fire. Why does Hashem need to perform this miracle and just not let it rain on the mizbeach? To teach us a lesson that when we are doing the will of Hashem we should not get influenced from the the outside world. When the outside world starts raining down on us, stay aflame! Rain is geshamim, when the geshem/gashmius falls on us, don't let the flame of avodas Hashem extinguish."

R' Tzvi Elimelech Spira zt"? of Bluzhev (Tzvi L'Tzaddik) would say: "Splitting the matza by Yachatz is a segulah for good life. Since מצה equals 135 but cannot be split equally, one gets - חיים טובים - which is 68 and 67"

Printed By: Ouality Printing **Graphic Copy & Printing** (845)352-8533

Daven to '7 with all your heart & respect Dedicated by the Wiederman Family Sign tool (Verifiable IKS Master List now over 103,950) עלוי נשמת רי אורי בו רי דוד ווידערמאו ז"ל 855,400,5164 / Text 800,917,8309 / kvodshomavim.org

נפטר יום א׳ של פסח (ט״ו ניסו חשע״ז) זהא נשמחו צרור בצרור החיים

אבל בשעה שהגיע הזמן הנשגב הלזה, כשיצאו ישראל ממצרים. אז הבינו למפרע. שכל היסורים והמכאובים שעברו על ראשם עד עתה בארץ מצרים, היה הכל על פי סדר נכון ומדוקדק, בכדי שלבסוף יגיעו אל התכלית הנרצה להיות במעלת ׳בני בכורי ישראל' (שמות ד, כב), ולא היה סבלם להבל ולריק.

על פי זה יתכן לתת טעם נוסף למה נקרא שמו 'ליל הסדר'. כי בלילה הזה התגלה שאיז מקרה בעולם כלל. אלא הכל מתנהל על פי סדר מיוחד שנסדר על ידי קורא הדורות מראש, אפילו המאורעות שלעיני בשר נראים כמקרים רעים. גם הם אינם אלא חלק קטו מתור מהלר וחשבוו גדול אשר איו אתנו יודע עד מה. ומי יבוא בסודם של דברים העומדים בכבשונו של עולם.

אבשטין שלא בער אוד אבדים אינא באר אינא איני איניא ביציאת מצרים הרי זה משובח ... (הגדה של פסח) – בענין מעמא של מצות סיפור יציאת מצרים ויסוד ושורש האמונה

ספר החינור כתב בביאור מצות סיפר יציאת מצרים (מצוה כ״א) וז״ל. ״משרשי מצוה זו, מה שכתוב בקרבן הפסח. ואין מן התימה אם באו לנו מצוות רבות על זה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה. כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כז אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפלותינו זכר ליציאת מצרים. לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם. וכי יש אלוק קדמוז חפץ ויכול. פועל כל הנמצאות אל היש שהם עליו, ובידו לשנותם אל היש שיחפוץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שעשה במצרים ששינה טבעי העולם בשבילנו. ועשה לנו אותות מחודשים גדולים ועצומים, הלא זה משתק כל כופר בחידוש העולם, ומקיים האמונה בידיעת השם יתברר. וכי השגחתו ויכלתו בכללים ובפרטים כולם". עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו שהתכלית במצות סיפור יציאת מצרים הוא לחזק והשרש בלבנו עיקרי יסודות האמונה בהשי״ת. וזהו התכלית בכל היו״ט של פסח. ובאמת כבר האריך הרמב"ז (סוף פרשת בא) בענין זה, שכל הנסים שנעשו בגאולת מצרים, היה לתכלית הזה. להשריש האמונה בתור לבבו של כל אחר ואחר. שמתור הנסים הגלויים אדם מודה גם על הנסים הנסתרים. וכל זה איכלל בכלל האמונה ״אנכי ה׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עברים". והק' הראשונים דאמאי כתיב: אשר הוצאתיך מארץ מצרים". ולא כתיב: "אשר בראתי שמים וארץ"? ותירצו, דאפילו הכופרים והאפיקורסים מודה שהקב״ה ברא את העולם. רק שהם מאמינים שהעולם נוהג על פי דרר הטבע. ומזלות. וכדומה. ואינו נוהג בהשגחת השי״ת. ועל זה נאמר: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - ר"ל, דמעיקרי האמונה הוא להאמין בהשגחה פרטית. שהעולם נוהג לגמרי בהשגחת הקב״ה. ואינו נוהג כלל על פי דרר הטבע. ואיז שום כח לכוחות הטבע. וזה נתגלה ביציאת מצרים. שהקב״ה גילה השגחתו לעיני כל. שאיז שום טבע בעולם. והשי״ת הוא המנהיג את כל עניני הטבע. וברצונו הוא ׳כל יכול׳ לשנות את הטבע כרצונו.

ובאמת. מצינו יסוד זה. בדברי **הרמב״ם** (הל׳ חו״מ פ״ז. הל׳ א׳) שכתב לבאר זה שיש חובת סיפר יציאת מצרים בליל פסח וז״ל. ״מצות צשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסו. שנאמר: זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים. כמו שנאמר: זכור את יום השבת". עכ"ל. הרי הרמב"ם

EDITORIAL AND INSIGHTS ON MIDDOS TOVOS FROM

over." Our holiday is named after the fact that the Jewish people put blood on the inside of their doorposts during Makas Bechoros and Hashem passed over their houses and only killed the firstborn Egyptians. The blood was put there not for Hashem, but for the Yidden themselves to see that they are Jews. To be happy and proud that they are not like them. We are truly so lucky to be Hashem's chosen nation. In fact the first words that Moshe said to Pharaoh is that Hashem calls Am Yisroel, "Bni Bechori Yisroel." My beloved firstborn son. Pharaoh represents the *vetzer hara*. The very

סדר לכל השנה. אף יתכן להעמים הארה זאת בכוונת דבריו של הרה"ק בעל הבית אהרן זי״ע (פו. ד״ה חסל סידור פסח), שאמר בשם אביו הרה״ק רבי אשר מסטאליז זי"ע: "שמטעם זה נקרא ספור הגדה סדר, כי זהו סדר על כל השנה". ואולי כוונת קדשו לומר שעתה בליל הסדר נעשה סדר ובהירות המחשבה לכל השנה כולה. כי בהגיע הלילה הקדוש הזה אשר בו מאיר אור האמונה הטהורה. וע״י סיפור גלות ויצ״מ האדם נוכח לראות שכל הצער וכל היסורים שבאים על האדם. וכז גם כל הישועות והנחמות. אינם בדרך מקרה כלל. אלא הכל מתנהל בחשבוז וסדר מופלא ע"י הקב"ה שהוא מקור הטוב והרחמים. וידיעה זו משפיע סדר לאדם. שגם כל השנה כולה יוכל לחיות עם הידיעה וההכרה הזאת שיידע שיש סדר בעולם. דימה החובה בליל פסח לספר ביציאת מצרים - לחובת זכירת יום השבת. כמו

שנאמר זכור את יום השבת לקרשו. ודבריו תמוהים מאוד. דמהו השייכות ביז זכירת שבת למצות סיפר יציאת מצרים?

ויש לבאר דברי הרמב״ם בהקדם קו׳ המפרשים על שבת הגדול. דהנה **המחבר** כתב (סי׳ ת״ל): ״שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו״, ע״כ. הרי השבת קודם פסח נקרא ״שבת הגדול״. וביאור המשנה ברורה כתב לבאר דברי המחבר "מפני הנס שנעשה בו" וז"ל: "שבשנה שיצאו ממצרים היה עשרה בניסו ביום שבת. ולקחו כל אחד מישראל שה לפסחו. וקשרו בכרעי המטה... והמצרים ראו זה ושאלום למה זה לכם? והשיבו לשוחטו לשם פסח במצות ה' עלינו. והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהם ולא היו רשאין לומר להם דבר. ומפני שאז היה עשירי בחודש בשבת. צ״כ קבעו לקרות שבת שלפני הפסח לעולם שבת הגדול״. עכ״ל.

המפרשים הק' על טעם זה, שנס זה נעשה בעשירי בניסן, א״כ מדוע קבעו חז״ל זכר לנס זה דוקא בשבת שלפני חג הפסח, הרי היה לקבוע הזכר ביום שנעשה בו הנס, והיינו בעשירי בניסן? ותי' **הערוך השלחן** (שם) תי' באופן אחר מדוע קבוע זכר הנס דוקא ביום השבת וז"ל: "ועוד י"ל, דהאמת דשבת תלוי בפסח, ופסח בשבת, דשבת הוא אות על חירוש העולם. ופסח הוא אות על השגחה וחיבת ישראל. וזה בלא זה לאו כלום הוא. כמובז. ולכז תיכה ביציאת מצרים נתז הקב״ה לנו את השבת. ולא המתיז על מתז תורה. לפי שפסח הכרח לשבת. ושבת הכרח לפסח. לפיכר שבת זה נקרא ׳הגדול׳ שבו נתגדל הקב״ה. שלבד חידוש העולם. נתבררה השגחתו יתברך. וגם אנחנו נתגדלנו שבחר בנו מכל עם. ולכז באמת קוריז אותו הגדול״. עכ״ל.

הרי מבואר מדבריו. שיסוד בשבת הגדול. הוא עניז גדול שמקושר עם פסח. ששבת מורה על חירוש העולם. שהשי״ת ברא את העולם, ופסח מורה על השגחת וחיבת השי"ת. שהוא השליט על כל העולם כולו. ואינו נוהג בחוקי הטבע. וכיוז שהם תלוי זה בזה, קבוע חז"ל זכר להנס דוקא ביום השבת.

וא״כ לפי זה יש לבאר דברי הרבמ״ם בטוב טעם ודעת. שכל יהודי חייב להאמיז שהשי״ת ברא את העולם. וגם שהוא המנהיג את העולם. והוא השליט. ואיז שום כח אחרת. וזה נתגלה לנו בשעת יציאת מצרים ע״י כל הניסים גלוים. וא״כ מובז היטב. ששבת ופסח שניהם הם לתכלית אחת. והיינו לקבוע בלבו של כל יהודי האמונה בהשי״ת. ואיז עוד מלבדו. ושבת מורה שהשי״ת הוא הבורא עולם. ופסח מורה שהוא השליט על הכל. וזהו כוונת הרבמ״ם. שזכירת יציאת מצרים הוא כמו זכירת ששבת. שהם שני עניני שמשלימים זה את זה.

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים ... (סרר הגדה של פסח)

Everyone is obligated to see themselves as if they left *Mitzravim.* There are three ideas that we actually say at the seder that can help us get out of Mitzrayim. "Rabbi Gamliel says. "Whoever does not say these three words has not fulfilled his obligation: PESACH, MATZAH, and MAROR."

Which obligation? Well, since one is OBLIGATED to see himself as if he came out of *Mitzravim*, these three words must be said, in order for a person to leave his own personal enslavement. Let us explain. Step 1 to getting out of Mitzravim is PESACH. The word Pesach means to "Pass

Yiddishkeit; unless faced with extenuating circumstances, there is no compromising or changing the will of Hashem. This basic tenant is what has allowed us to survive for so many thousands of years, and it is this important concept that we reiterate year after year at this special time of year.

without any ulterior motives. Until one day, when the two

pledge as support for the new couple. The Dubno Maggid

obligation and so the gifts were appreciated simply out of

goodwill, but now that an obligation had been created

between them, suddenly the goodwill evaporates, and each

Avos was one without calculations. He gave and gave without

question. But then Klal Yisroel accepted the Torah, and

suddenly there were obligations between the Jewish Nation

and Hashem, and when the Jews don't fulfill their

obligations, Hashem "doesn't want" to fulfill His obligations

either. Thus, Malachi was pining for the days of yore when

the relationship between Hashem and Klal Yisroel was one

where the Almighty was all too happy to continue giving to

relentlessly and endured untold suffering. And even after

Hashem began punishing the Egyptians, Klal Yisroel's lot in

life may have improved slightly, but it remained pretty much

the same. They were still slaves for Pharaoh and the Egyptians.

Egyptians saw "the star of blood" in the clouds. Suddenly,

their whole world began to rapidly fall apart and in only a

matter of hours the once mighty Egyptian nation sunk to the

bottom of the ocean, never to be heard from again. That "star

of blood" was symbolic of the blood of the mitzvah of Bris

Milah that Klal Yisroel were going to perform in the near

future, as well as a drastic change in the Jewish national

But that all changed by Yetzias Mitzrayim when the

So too, the special relationship that *Hashem* has with the

side begins to make extensive calculations.

avoid offending anyone or mixing into politics!"

נמשל: The most famous reason for the name "Shabbos Hagadol" as quoted in the Shulchan Aruch, is to remember how the *Yidden* in *Mitzrayim* fearlessly took the Gods of the Egyptians and tied it to their beds. This forms the basis of

A PENETRATING ANALYSIS OF THE WEEKLY THING ANALYSIS OF THE WEEKLY THING ANALYSIS OF THE WEEKLY

וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמניות ... (מלאכי ג-ד) - הפמרה לשבת הגדול

Contrary to the other *Haftoros* read throughout the year – including the four special Haftoros of the "Arba Parshivos". friends' children decided to marry. Suddenly, the two began the Haftorah of Shabbos HaGadol is unique in the fact that it making calculations about how much each side was going to is one of only two *Haftoros* that is not linked to any *Parsha*. explains that before the new connection, there was no

Malachi HaNavi opens the Haftorah with the statement; "And the offerings of Yehuda and Yerushalayim shall be pleasing to Hashem as in the days and years of old ..." This is a continuation of an earlier prophecy in which Malachi predicts that a time will come when Hashem sends an angel to cleanse Bnei Yisroel. The wicked Jews will be purged and those who remain will then be able to serve *Hashem* with the proper respect and devotion. But how can we say that the *korbanos* will be pleasing as in the days of old when in fact those days the Jewish people's observance was not up to par?

The Dubno Maggid, R' Yaakov Kranz zt" explains that Hashem has a special love reserved for the Avos which has never been replicated ever again despite the many great people who came after them. It is analogous to two friends who would give each other gifts as a token of their friendship us. His beloved Nation, without reservation. ******

ויאמר ה' אל יהושע היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם ... (יהושע ה-מ) - הפמרה ליום ראשון של פסח The *Haftorah* for the first day of *Pesach* describes the people's *mazel* was full of misfortune. They were persecuted

preparations in Gilgul of the first *Pesach* celebration outside of Egypt under the leadership of Yehoshua Bin Nun. Hashem tells Yehoshua "היים גלותי את חרפת מצרים" – "today I have rolled away ... the disgrace of Mitzravim." Chazal say that this was a reference to a vision of "the star of blood" which the Egyptians saw hovering over the Jewish people at the time of Yetzias Mitzravin. What does this all mean and what did this star symbolize?

R' Yonason Eibeschutz *zt"l* (Ahavas Yonason) explains that a person is born with a certain "mazel" which sets the tone for his life, both for good or bad. There is also something known as a "national fortune" which sets the general tone of a nation as a whole. In Egypt, the Jewish mazel. They were now free people בעויה!

בין הריחים – תבלין מדף היומי – נזיר סו:

רא"ש אין יותר מו העונה אמן יותר מו המברד ' - Rav told his son ראיש try to get the ראיש וותר מו המברר. "גדול העונה אמן יותר מו המברר. all ברכות one should be גריל העונה אמע יותר מע המברד and recite the ברכות. The Gemara asks from a ברכות that savs "גרול העונה אמע יותר מע המברד" answering אמער is better than reciting the ברכה. The אמערי explains the reason is that often the one listening and being אינא has more kavana than the אניס (who is focused on making the ברכה aroperly). The אניס הראש explains that the עונה אמני is greater because he is the גמר המצה. The Gemara answers that this is a מרלוקת תנאים. One אונה אמן, במשמע" holds "אחד המברך ואחד המצרך ואחד המברך ואחד העונה אמן, מרלוקת הנאים, are in the pasuk. אבלו לה' אתי is referring to the משמע and the words "זערוממה שמו יחדיו" are referring to the אמן aboth receive the same because he receives איטה except the מברך gets his איז first. So איז nour *Gemara* holds like this מברד because he receives אכר gets his איז שכר first.

The אמן says that when one is עולה לתורה and makes a איבור should be אכון אימו ממאנא א and this could even אינו שי א and this could even be counted towards his משניב for the day. The משניב says that by answering אמן אבען is like he made the מאה ברכות himself. בהגהותן רעיא points out

first thing that every one of us must tell his yetzer hara is truly doing what is best for us and then we can go free, and this. "Do you know who I am? I am a Jew. I am a precious beloved child of Hakadosh Baruch Hu. I cannot go there, wear that, talk like that. I am a Yid and Yidden are different." This is one of the greatest tactics to get out of the slavery that the yetzer hara puts us into. He tells us, "It's okay. Everyone is going there, everyone eats that, everyone dresses like that, so you can too." Tell him, "I am a YID who understands what it means to be a Yid. I cannot act like that, even if everyone is doing it, because I know where I come from."

Step 2 is MATZAH. *Matzah* is *Emunah*. It is called the bread of faith. With real *Emunah* a person can truly be free. Because if you think about it, what makes us feel stuck? It is the feeling that this is not the way it should be. I want to be married already. I want to have kids. I want a better job, a different place to live. I cannot get along with my sister, my spouse, or my friend. My medical situation is making me depressed. When we get down because we want things to be different, we are enslaved by our own emotions. We need to remind ourselves that everything is exactly the way it is supposed to be right now. Of course, I should *daven* to improve my situation, but if this is the way it is, then this is best for me. We have to remember that everything is under control, just not ours! Hashem has a plan, and if you would know what *Hashem* knows, you would do exactly the same thing. But we don't know the whole story, and that is why we must have *Emunah*. We must believe that *Hashem* is

אם על תודה יקריבנו ... (ויקרא א-יא)

The *Medrash* on this *posuk* quotes the verse in *Tehillim* Perhaps, a deeper *machshava* into the *Gra's* reasoning as "אבח תודה יכבדנני" and expounds. It doesn't say "יכבדני" rather "כבד אחר כבד - "יכבדנני". What is the Medrash trying to convey? The Ksav Sofer zt"l explains that typically a person brings a korban todah on the salvation from a צרה but in reality one must thank Hashem for the plight and predicament as well. As Chazal teach us כשם שמברכים על" "הטוב כך מברכים על הרעה. We are required to do so, even if not privy to the reason. We must believe it was for a good purpose. Hence when one brings a *todah*, and thanks Hashem for the *tzara* too, he is being mechabed Hashem twofold. Thus. "אובח תודה יכבדנני" - kavod achar kavod.

The Ksav Sofer goes on to explain the end of the *posuk* based on the above. The posuk closes ושם דרך אראנו בישע אלוקים, which is hard to understand. He explains that most people customarily don't see the ultimate good in the "bad." But if a person nevertheless strives to thank Hashem regardless, with emunah that all is for the good, he carves a path - דרד, that - אראנו, will show him בישע אלוקים, how all was indeed orchestrated for a purpose.

We have a *minhag* to recite a portion of the *haggadah* on Shabbos Hagadol. The Vilna Gaon zt"? did not, because *Chazal* say "ייכול מבעוד יום ת"ל אלא בשעה שיש מצה ומרור לפניך". Perhaps, a deeper machshava into the Gra's reasoning as

get out of our enslavement of the Mitzrayim of our lives.

And step 3 is MARROR. Marror means Bitter. It is the bitterness in life that pulls us down. When looking back at a difficult time in life, a person will say, wow, I really grew from that difficulty. Had I not gone through that challenge, I would never be the person I am today. The bitterness in life is not an entity unto itself. It is part of a bigger picture.

The Chiddushei HaRim says that the word NES which means miracle, is comprised of 2 letters. A nun which stands for *nefila*, falling down, and *samech* which stands for *smicha*, which means support. The miracles that Hashem does for us are not only when He saves us. It is also the fact that we fell. If we would never experience falling down or darkness, we would never appreciate light. It is all one thing.

Bitterness is also an attitude. Some people can see the bitterness in a good situation and others see good in something bitter. Life is what we choose to see. The way to free ourselves from our slavery is by choosing to see the good in the bitter. On Leil HaSeder we don't eat maror alone. We dip it in charoses. *Charoses* is made up of all the sweet things that *Am Yisroel* is compared to in Shir HaShirim - nuts, wine, apples. Slavery is when we are drowning in bitterness. Freedom means focusing on the sweet. Let us not only say these words at the seder. Let us say them every day and internalize their message, so that we can truly get out of *Mitzrayim* this year and truly be free to be the best *Yidden* that we can be.

לעילוי נשמת אביע מורעו ורבעו חרב חיים לעילוי נשמת אביע מורעו ורבעו חיים מוערעו אביע מורעו ורבעו היים מוערעו אברהם קויפמאן וצ"ל

follows. To be able to really tap into and experience the power of סיפור יציאת מצרים, the matza - the good, and the marror - the bad; the *tzara* and the salvation, have to be right in front of you. Pesach teaches us that directly from tough times sprouts forth a miraculous turn of events. But it was only after we left Mitzravim that we saw it.

Chazal say that the night Klal Yisroel left Mitzravim was bright as day. Based on the above, it fits beautifully. They saw even during the darkness, that there was a master plan and was therefore illuminated כאור יום. May we be zoche to see the salvation of Hashem, not only with our faith, but ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים במהרה. אראנו בישע אלוקים!

כנגד ד' בנים דברה תורה - חכם מה הוא אומר ... (הגדה של פסח)

One of the most anticipated moments on the Jewish calendar is the העדת לבנך The mitzvah of והגדת לבנך plays a vital role on this night. R' Avrohom Erlanger zt"l notes that the trop on the words "והגדת לבנך, which can loosely translate to "straighten a child", helping him to stand. This as we know, is the focal point of the seder and all year round; nurturing our children and enabling then to stand firm and erect, on their own, as ehrliche yidden.

This excerpt of the *haggadah* evokes a hodgepodge of

returned to the shul and R' Sholom happily collected his guest. Together, the three walked to the Schwadron home.

As R' Sholom led his guest inside, the *Rebbetzin* and her daughters moved quickly away. The girls whispered among themselves in agitation. "Who is he?" "Where did Abba find him?" "Look out, that chair is going to be full of fleas!" "The smell is unbearable!" The Rebbetzin stepped forward with a pleasant smile, offering the man a seat. R' Sholom, as usual, seated the guest at the head of the table. The person at the man's other side surreptitiously moved his chair until a full meter separated the two. The stench was truly unbearable. Tiny creatures were already beginning to crawl around under the guest's chair. Kaddish. Urchatz, Karpas. Yachatz, Maggid. This was where R' Sholom ascertained that his guest's interior was indeed of far finer quality than his exterior: He was a learned man. Enthusiastically, R' Sholom engaged the man in a spirited dialogue on various aspects of the Haggadah and its commentary. The animated talk continued all through the Seder.

At midnight, R' Sholom and his son-in-law went out into the dark street to accompany the guest to his hotel, where they parted warmly. After that night, the hotelier was forced to dispose of the mattress that the man had used, along with all the bedclothes. (At that time, there were few means of exterminating the bugs.) True to his word, R' Sholom paid for all the damages.

ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפמירין אחר הפסח אפיקומן ... (סדר מגיד)

There is a minhag to "steal" the afikomen. It reminds us of the chessed of the Ribbono shel Olam that none of the dogs barked on the night Klal Yisroel left Mitzrayim. R' Shimon Sofer zt'l (Michtav Sofer) writes that Chazal tell us (Pesachim 113a) how one should not live in a city without dogs. **Rashi** explains that the dogs protect people from robbers. The *afikomen* is "stolen" to signify that the dogs did not bark on the night of Yetzias Mitzrayim, which meant that robbers had free reign.

The story is told of someone who once came to R' Shimon and asked him what the source is for the "ridiculous" practice of children "stealing" the afikomen. The Michtav Sofer told him to come back the next day, and he would answer the question then. His own family was surprised as R' Shimon could have explained to him the reason right there on the spot, but he didn't

When the person returned the next day, the Michtav Sofer told him, "I did not answer you yesterday because I wanted you to know that, even without an answer, the minhag of children stealing the afikomen is a valid minhag in Klal Yisrael, whether or not we understand it."

He then explained another one of the many reasons for this *minhag*. The Yom Tov of Pesach is filled with *minhagim*. We must attach ourselves to our forefathers and honor their *minhagim*, even when the reason for performing them may be unclear. Still, one must not confuse these minhagim with authentic, true minhagim that are considered more obligatory.

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר ... (שמות מו-א)

Late one Friday night, Chacham Rabbeinu Avraham Tzorfati zt" dozed off in the middle of his learning and he saw, n his dream, a vision of an old man with a long flowing white beard coming towards him.

The man was clearly *Eliyahu HaNavi* and he spoke to the *Chacham.* "My son, who was the greatest prophet in history?" "Moshe Rabbeinu, of course," was the quick reply.

"If so," replied Eliyahu HaNavi, "Why didn't Moshe Rabbeinu sing Shirah (songs of praise) even before the Egyptians drowned? Shouldn't the greatest of prophets have known beforehand that his enemies would drown in the sea and his nation would be saved? If so, why didn't he trust in this miracle and begin to sing before?"

The *Chacham* realized that this was no ordinary question and certainly coming from no ordinary individual. He understood immediately that he was being tested. He chose his words carefully.

"Surely, Moshe Rabbeinu could have sung before the Egyptians drowned," said Rabbeinu Avraham. "But as a dedicated shepherd to his flock, he understood that his people were not fully convinced and were as yet afraid. Thus, they were not prepared to sing Shirah and Moshe did not want to sing without his people."

Eliyahu HaNavi beamed. "This is the correct response and and the manner in which a true leader must lead."

משל למה הדבר דומה

There was once a notable prince, Graf Gumprecht von Hartz Losser Gesellschaft, who was known as a vicious anti-Semite and leader of the so-called "Progressive" party.

Once, he accosted the famous *Rav* of Prague, **R' Yonason** Eibsheschutz zt"l and demanded: "Rabbi, how is it that fashions have changed with you Jews so much? Your great Moses and his wife rode on a donkey from Midian to Egypt. and you say the Messiah will come riding in similar style, yet we never see a Jew nowadays ride any animal but a horse?"

R' Yonason looked the imposing man straight in the eye and replied with a smirk, "It is because we wish to refrain from offending anybody," he answered.

Confused by the answer coming from the renowned brilliant Rabbi, the Graf asked for an explanation. R' Yonason was more than eager to complete his thought.

"You know," he began, "people used to pride themselves on the way they act. But now that donkeys are calling themselves 'Progressives' we have given up riding on donkeys in order to were unable to attract any "takers". No one wanted to commit to purchasing a plot in the new cemetery, and the old cemetery kept right on filling up. What did they do? The *chevra kadisha* announced that the first person to agree to be buried in the new cemetery in town will receive 200 ruble. The catch was that the money would be given only after the person passes away and the 200 ruble will be delivered to the grieving spouse. Huge signs went up around town announcing this new promotion. However, even this lucrative offer was met with resistance. Nobody wanted to be buried in the new cemetery.

One of the local townspeople saw the sign and had an idea. He had recently experienced a tremendous downturn in his business dealings and he could barely make ends meet. There was little food in the pantry and prospects were not looking good. After seeing the sign, he told his wife, "You know, Pesach is coming soon and we don't have any money to buy the necessities for Yom Tov. I have an idea. I will get into bed and you tell everyone that I am sick. Tomorrow, you will announce that I passed away and I will lay in an *aron*. They will come to bury me and you tell them that you are agreeing to allow me to be buried in the new cemetery. The chevra kadisha will give you the 200 ruble and we will have what we need for Yom Tov."

His wife was simpleminded and agreed to go along with the plan. That night, the poor man built a coffin from firewood and laid himself down inside. His wife ran outside and burst into tears, telling anyone and everyone that her husband passed away suddenly and that before he died, he agreed to be buried in the new cemetery. The chevra kadisha came by and took the coffin to the local synagogue, where a short funeral was conducted. From there, two members of the burial society carried the coffin to the new cemetery to "break ground." The woman received the money and returned home with her windfall.

The night was stormy and cold and as the two members of the *chevra kadisha* carried the coffin to the new cemetery, a chill passed through them and they decided to stop at a local inn and warm themselves up with a hot drink. They placed the coffin on the ground outside and went in. The moment the aron touched the ground, the "deceased" man opened the lid and climbed out. Nobody saw him and he clandestinely snuck back into town, ran into his house and hid in his bed.

Meanwhile, the two pallbearers came outside and lifted the coffin. Instantly, they realized something was wrong. The coffin was much lighter than before and when they opened it, they realized that the body was gone! Terrified, they came to the conclusion that someone must have "stolen" the body and if the chevra kadisha found out about it, they would get into a lot of trouble. So, they continued onto the cemetery and buried the casket as is, empty and weightless, in the first grave. They promised one another that they would not say a word to anyone as they made their way back to the city.

On the night of Leil HaSeder, all the preparations were complete. The 200 ruble had really come in handy and a beautiful table was set. The husband had secluded himself inside his house for weeks and was getting restless. He decided it was time to "show his face" and he arrived in *shul Pesach* night to the astonished and bewildered looks of his compatriots. People surrounded him and bombarded him with questions. Suddenly, the head of the *chevra kadisha* burst into the ring of people and shouted, "You liar! You thief! You faked your own death just to get 200 ruble! Give it back - it does not belong to you!"

But the man was prepared for this. "Why does it bother you so much that I am alive? Why does this make you so angry? I'll tell you what. The moment I die for real, you can bury my body in the new cemetery and I won't ask you for a penny!'

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דיכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח (סדר הגדה של פסח)

It was the first night of Pesach, and after Maariv in Shaarei Chessed's "Khal Chassidim" synagogue, R' Sholom Schwadron zt" noticed a man who had *remained* behind in *shul*. Though the fellow's appearance bespoke a man of sense, perhaps even a Torah scholar, both sight and smell of his soiled and threadbare clothing testified to the fact that their last cleaning was lost in the mists of time. In fact, on closer scrutiny, fleas were clearly visible on his suit.

On the spot, the famed *Maggid* of Jerusalem decided to bring the man home for the *Seder*. To invite him to sleep over at their house was impossible, however, because of the fleas. This problem troubled R' Sholom to no end. Where would the man sleep that night? "We have to find him a place to sleep. The meal will be over late. Where will we send him after midnight?" he whispered anxiously to his son-in-law. Back home, the family was impatiently awaiting R' Sholom's arrival before the little ones succumbed to sleep. But R' Sholom did not appear. As time passed, his wife told the children, "Abba probably found some *mitzvah* to attend to. We'll wait." Sure enough, R' Sholom was completely caught up in the momentum of the mitzvah at hand. Back at shul, he thought for a few minutes, and came up with an idea. "Let's go," he told his son-in-law. "We'll track down the owner of the Yerushalayim Hotel." (The hotel was located a short distance from Shaarei Chessed.)

Before he left, R' Sholom went over to the unfortunate Jew, shook his hand warmly, and said, "Good Yom Tov. You're invited to our house for the Seder! We'll be back in a little while and walk home together. Please wait for us." The man mustered a grateful smile, then sat down at a table to wait, a sefer open in front of him. R' Sholom and his son-in-law left.

The streets were deserted. Everyone was already seated at their tables like kings, inaugurating the Seder by announcing Kaddish! R' Sholom and his son-in-law hurried to the hotelier's home, where R' Sholom requested a single room for his guest. "We'll be responsible for any damage that may result," he promised. The man agreed; a key exchanged hands. The two

of emotions. What message can we garner from this? At first glance, the words מה הוא אומר seem superfluous. It could've said חכם אומר. R' Chaim Mintz shlit'a, in his haggadah, says a penetrating insight. The חכם, רשע, ותם may not say the exact words of the *baal haggadah*. We may hear a different version, "learning isn't for me" or "why can't I do this?" etc. But our ears have to be extra sensitive to pick up these nuances, and understand that what he really means to ask is possibly the rasha's comment, lo aleinu. At times a child might act out. There's usually an underlying reason behind it. Find it. Understand it. A spouse may make a comment. What

Shabbo

and discover the root of the issue.

Another message we can learn is from our response to the שאינו יודע לשאול. We respond and tell him 'בעבור זה עשה ה' לי "בצאתי ממצרים. Why is this said in singular form? עשה ה' לי? It's possible that the message is that יציאת מצרים wasn't just a communal exodus, but was an exodus on a personal level too. Hashem wants to cultivate a personal relationship. Therefore, no matter your level of intelligence, religious observance, or social status, you are His ben yachid and can always forge your way back, no matter what! So on this very special auspicious night let us all daven for each other and may did they really mean? Maybe they are just hurting; drill down Hashem be כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. כפופים all זוקף

> לבנאם מעשה אבות סימן ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מאלץ מצרים וכו' (שמות יב-יו)

Throughout the year, helping others was so naturally a part of their parents' home that it was difficult for the family and talmidim of **R' Moshe Feinstein** zt'', to recall specific stories that left an impression. People tend to recall unusual events, not everyday occurrences. Before *Pesach*, however, a number of incidents truly stood out in their minds.

When R' Nissan Alpert zt"? was still a young bochur, R' Moshe once asked him for a favor. He had received a letter from a needy person asking for financial help before *Pesach*, but he had misplaced the letter. All he remembered was that the sender was a Belzer Chasid who lived on Rivington Street, on the Lower East Side of Manhattan. "Nissan, please come with me to Rivington Street and let's try to find him," said R' Moshe, and young Nissan complied. They went together, but failed to find their man. Rivington Street was crowded with all sorts of Jews. R' Moshe was distressed but there was nothing he could do.

On Erev Pesach, R' Moshe suddenly arrived at the Alpert apartment and asked for Nissan. He had found the letter and wanted to deliver the money immediately; a poor family's Yom Tov would be much more festive if they knew there was some cash on hand. Would Nissan accompany him? Of course, his talmid would not turn down this chance to do a mitzvah with his Rebbi. The two went to the Rivington Street address and delivered the money to the thankful Belzer Chasid.

On their way back, it started to rain. R' Moshe told Nissan to hurry home; he, R' Moshe, had to make a detour to buy a newspaper, he said. Nissan wanted to go along, but R' Moshe insisted that he should not walk unnecessarily in the rain. It seemed strange to Nissan that his Rosh Yeshivah should want to read a paper on Erev Pesach, and to walk two blocks in the rain to buy one, but he did not dare ask why. Several weeks later, Nissan found an opportunity to satisfy his curiosity. He told R' Moshe that he had been wondering about the newspaper and thought he had solved the mystery. R' Moshe asked to hear the solution.

"The *Rebbetzin* probably would not have wanted the *Rosh Yeshivah* to deliver the money himself on such a busy day; so the Rosh Yeshivah said he was buying a newspaper. In order not to break his word, the Rosh Yeshivah had to go for a paper even though it was raining." R' Moshe smiled and nodded.

When it came to the *mitzvah* of baking *matzos*, as a rule, R' Moshe personally supervised the baking of his own *matzos*. He would always emphasize that he came to perform the *mitzyah*, and not because he questioned the *kashrus* of the bakery. There were some who urged him to change to a larger, newer, more efficient bakery, but he always refused, explaining that people might take such a change as an aspersion on the kashrus of the older bakery. Those who accompanied R' Moshe to the matzah bakery recall his zealousness in performing this *mitzvah* and his joy when the finished *matzos* were taken from the oven.

To someone who was overzealous in rejecting *matzos*, he gave the gentle, humorous rebuke, "Rabbi Akiva would eat our *matzos*, but we would not eat his." The same person was in the habit of breaking off parts of many *matzos* because he maintained that they were not well baked. R' Moshe opposed this practice. He told the gentleman that he should pay for the complete *matzos* because the breakage was unnecessary.

One year, he asked someone to bring some of these matzos to a man who had made a number of appeals for funds on behalf of R' Moshe's yeshivah, Tifereth Jerusalem. The Rosh Yeshivah knew that the man sought nothing in return for his efforts, but was hopeful that the very personal gift he was now sending would be accepted as a token of his appreciation.

שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה תאיר כאור יום חשכת לילה ... (סדר גרצה)

A story is told about an ancient city in Eastern Europe whose inhabitants were growing older and were soon met with a sticky situation. Apparently, the old cemetery at the edge of town was filling up fast and soon there would be no more room to bury any newly deceased citizens. A new bais hachaim was required to accommodate the population and the chevra kadisha got to work clearing a new area which would soon serve as the new *bais hachaim* in town. However, try as they might, they